

KÄYNNISSÄ OLEVIA TUTKIMUKSIA – RESEARCH IN PROGRESS

Sources for Housemaid Studies

I was asked to report to you on my short tour in America after the Minneapolis conference last summer for interviews and archives research. My intention was to see what kind of archive material concerning domestic servant girls would be available and to find out if interviews with former servant girls had been made earlier. Because I had already been told that material of the kind I would need would be very scarce, I also wanted to see if any appropriate subjects to interview could still be found. In this connection, as a pilot study, I also wanted to test my interviewing techniques for later needs; relevance and validity of the questions, source criticism, widening of the background information and so on. I also wanted to visit some American museums and other institutions.

In regard to all this, I am highly satisfied with my tour. I must here thank many friends for the great help I received in tracking down several sources; I shall only name Bill Hoglund, Velma Doby, Joel Wurl and, especially, Mrs. Ellen Varney, who took me to many nice old ladies in the neighbourhood of Hancock and L'Anse in the Upper Peninsula, MI. I also want to thank Varpu Lindström-Best, and Edward Laine for their valuable information about the archives and source situation in Canada. The only shortcoming of this trip was the lack of time.

In my studies of housemaids, the fundamental idea is social and geographical mobility, with a comparison of the patterns in America and Finland. The main questions are: who were they? Where did they come from and where did they go? How common was it to start as a dishwasher ("tiskari") and not as, for ex., a factory worker? Was it really an occupation or only a temporary phase while waiting for something better? Was serving as a domestic just a means to gain higher social status? A further interesting question would be the housemaid movement in America and its connections with and impact on the Finnish movement. The demand for a free Thursday afternoon is a good example.

In the case of Turku, Finland, the most typical employer of servant girls was a married man at the age of 46-50 with a couple of children and one or two housemaids; and, in most cases, he was a merchant by occupation. His socioeconomic status was mostly upper middle class. The number of housemaids doubled in Turku between 1870-1910, but, compared with the population and number of employed in other occupations, the servant girls were proportionally a declining group. Women started to move into industrial life. Only 10 per cent of the maids were born in Turku, and 90 per cents were migrants. It seems that

country girls came to Turku for factory work, but competition being hard in urban workplaces, they often had to start as domestics. So-called faithful servants were rarities. Housemaids were 21-25 years old, and their average age became younger during the period. In 1870, housemaids stayed for two or three years with the employer family. In 1910, they stayed for only one year or less.

Studying a person's migration and changes in his/her social status is quite possible in Finland by using church records as the primary source. The situation is different in America.

I have to believe now that the situation is very bad in America as regards the primary sources of social history and, especially, women's social history. The primary material of (Federal) Censuses is either denied to researchers or is scattered round the continent. Moreover, the code systems and access to the sources at the National Archives of the U.S.A. seem to be rather difficult. It is practically impossible to apply to social history in America the genealogical methods applicable in Finland, through church records and certain other sources. In America, almost the only way to trace the past of a person and her family is to interview her.

I spent two days at the archives of Suomi College in Hancock, MI, browsing through its collection of interviews. The collection in itself is a significant one, but I did not find much in it to serve my purposes, only a couple of cases. Perhaps the two days were not enough. And, unfortunately, Marsha Pentti, who knows the collections of the Suomi College Oral History Program very well, wasn't there at that time. The yield was even meagerer at the Nordic Heritage Museum in Seattle, WA. It did not have very much material on Finnish immigrants, but a "Suomi-room" was being made, however. On the other hand, in Seattle and its vicinity, there should be potential interviewees.

In the Bentley Historical Library at the University of Michigan, in Ann Arbor, MI,

I found an excellent 27-sheet autobiography, written by an old lady who had come to the United States in 1912 at the age of 24, after having been a servant girl in Finland for several years. The Michigan Historical Collections include remarkable amounts of material for research on women's and family history in general.

In archives, the highest potential, I think, is still to be found in the collections of the Immigration History Research Center (IHRC) at the University of Minnesota in St. Paul, MN. There are some dozens of tapes recorded by the Family History Group (i.e., Velma Doby) that might be of great use to my study. I had only a couple of days to spend at the IHRC, so I was able to check and listen through only a few tapes. To use merely the tapes as such is extremely time-consuming, and therefore these interviews should be put into written form. I expect much from these tapes.

On the Canadian side, the best material can probably be found at the Public Archives of Canada located in Ottawa, and at the Multicultural Historical Society of Ontario in Toronto, where there are Immigrant Home Records in Montreal 1927-31 as well as tens of Interviews with Finnish-Canadian women recorded by Varpu Lindström-Best. In addition to the primary sources, there are newspapers and literature to be used. Recently, good studies and articles on housemaids have been published.

As I mentioned earlier, I was able to do a few pilot interviews too: five in the Copper Country, one in Duluth and two in Vancouver, B.C. Good informants can still be found here and there, fortunately. One of the best places to do additional interviews would be the "Finn cities" of Florida. But here I face a methodological problem. My starting point was studying the migrations of South Bothnia women, but I'm not so sure that informants belonging to that group can be found any more. So I have to take what I can get. I must turn my plan of work upside down: instead of tracing the cases migrating from Finland to America, I am obliged to

make the population of my study out of the cases to be found in America and trace the course of their lives backwards. The result is bound to be the same, however. The only weaknesses of the method are that, to admit the statistical manipulation of the data, the

number of interviews should be reasonably large, and that the number of appropriate interviewees is rapidly diminishing.

Veli-Pekka Isomäki

Tutkimus amerikansuomalaisista siirtolaislauluista

Suomalaisten siirtolaisten elämää 1860-1930-luvuilla Yhdysvalloissa ja samalla koko Amerikan mantereella on Suomessa tutkittu varsin monipuolisesti. Näiden tutkimusten avulla meidän on ollut mahdollista ymmärtää mm. niitä syy- ja seuraussuhteita, jotka johtivat n. 350 000 suomalaisen lähtöön siirtolaisiksi valtameren taakse Amerikkaan.

Meidän on ollut mahdollista lukea heidän sopeutumisestaan uuteen ja monelle täysin outoon ympäristöön ja elämäntapaan uudessa maassa. Samoin kiinnostuksen kohde on ollut siirtolaisten luoma kulttuuri, sillä monien muiden siirtolaisryhmien tavoin myös suomalaiset perustivat omat etniset järjestönsä, joissa heillä oli mahdollisuus kohdata toisiaan yhteisten harrastusten parissa, kirkkojen seurakunnissa, raittiusyhdistyksissä, poliittisissa järjestöissä ja osuustoimintaliikkeessä. Eräänä osana tätä siirtolaiskulttuuria ovat olleet laulut, joita on esitetty eri tilaisuuksissa esim. "haaleilla". Näitä siirtolaislauluja on kartoitettu ja tutkittu osana suomalaista kansanmusiikkia. Valmis-teilla olevan pro-gradu työni tarkoituksena on jatkaa omalta osaltaan näiden laulujen tutkimista. Kohteeksi olen rajannut laulut, joiden sisältö on leikillinen, pilkkaava tai ironinen ja joita siksi voidaan nimittää hu-

moristisiksi lauluiksi. Näitä ovat mm. osa kansanlauluista (esim. rekilaulut), kupletit ja työväenlaulut. Tarkastelussa ovat näiden laulujen muoto ja mitta niiden ajallista ja paikallista taustaansa vasten, sekä meillä Suomessa että Yhdysvalloissa. Mitä yhtäläisyyksiä ja eroja on aineiston perusteella löydettävissä. Tärkeimmät kysymykset ovat kuitenkin kenelle, mille ja miksi on laulettu eli mitä nämä laulut voivat kertoa meille suomalaisten siirtolaisten elämästä 1860-1930-lukujen Yhdysvalloissa. Käytettävissäni oleva aineisto koostuu ensiksi lauluista, jotka ovat yksityisten henkilöiden muistiinmerkitsemiä, lähtöisin pienistä lauluvihkoista, laulukirjoista ja äänitteistä, toiseksi historiallisista, etnologisista, sosiologisista ja folkloristisista lähteistä, jotta voisimme ymmärtää esim. millainen oli se lauluperinne, joka kulkeutui siirtolaisten mukana ja oli heillä pohjana heidän luodessaan "uuden mantereen" laulukulttuuria. Samalla ko. materiaali mahdollistaa laulujen ajallisen ja paikallisen yhdistämisen taustaansa vasten ja auttaa vertailemaan tilannetta Suomen ja Yhdysvaltojen kesken. Käsite humoristiset siirtolaislaulut on ymmärrettävä laajasti, siten että siihen kuuluvat sekä Suomessa sepitetyt aiheeseen liittyvät laulut, että

Amerikassa siirtolaisten tekemät uudet laulut.

Historiallista taustaa

1800-luvun puolivälissä Suomi kuului Euroopan köyhimpiin maihin. Se oli puolen-toista miljoonan asukkaan syrjäinen suuriruhtinaskunta, jonka väestön pääosa sai toimeentulonsa maataloudesta. Vain kuusi prosenttia suomalaisista asui kaupungeissa. Pääkaupungilla, Helsingillä, ei ollut edellytyksiä tarjota asukkailleen sen enempää oopperaa, teatteria tai sinfoniakonsertteja kuin varieteettä, vaudevilleä ja muita mannermaalla suosittuja kevyen musiikin muotoja. Kun eurooppalainen noususuhdanne 1860-luvulla tempaisi maamme kansainvälisen kaupan piiriin ja määritteli puulle käyvän hinnan, alkoi kaupunkien väkiluku kasvaa. Suomesta tuli teollistunut maa vasta 1900-luvulla. Lukutaito oli kuitenkin useimmilla hallussaan ennen teollista vallankumousta ja vaikka sen käyttö olikin rajoitettua niin virsikirja kuin laulutkin (arkkiveisut) kuuluivat kansan käsissä. Kansanmusiikin tutkimuksessa on totuttu vetämään raja suullisena leviävän kansanlaulun ja muun musiikin välille, mutta on muistettava, että jo 1700-luvulta lähtien laulujen tekstejä on usein ilmestynyt myös painatussa muodossa, josta ne ovat siirtyneet suulliseen perinteeseen ja ehkä taas uudelleen painettuun muotoon. Erityisesti kertovia monisäkeistöisiä kansanlauluja julkaistiin usein yhdelle arkille painettuina halpoina vihkosina ja tästä syystä niitä on totuttu kutsumaan arkkiveisuiksi. 1800-luvun lopulla arkkiveisujen ja suullisen perinteen välille tuli uusi välimuoto: käsinkirjoitetut lauluvihkot, joihin kopioitiin erityisesti nuorison keskuudessa suosittuja lauluja. Kansanlauluilla ja laulusävelmillä tarkoitetaan loppusointuun riimitettyjä kertovia ja lyyrisiä laulelmia. Sanat ovat kuvanneet usein luontoa, mieltä, havaintoa tai toteamaa, esim:

*Nyt on likoilla ihanin aika
on viheriäinen keto.*

*Vanhan kullan minä muistan
joka hengenveto.*

Huomattava osa laulusävelmistä liittyy alkuaan piirileikki- ja rinkitanssiin ja toisaalta soitettuun tanssimusiikkiin. Kansanlauluja on ollut monesti vaikea erottaa tanssisävelmistä. Sävelvaikutteita ovat välittäneet mm. matka- ja merimiehet, Amerikasta palanneet siirtolaiset, arkkiveisujen kaupustelijat, poseittiin soitto ja kouluissa opitut sekä kotoiset että vieraista kielistä käännetty laulut. Tällaisten laulujen käyttö on ollut yleistä jo 1800-luvun alkupuoliskolta lähtien varsinkin Suomen länsiosissa eli alueilla, joilta myös siirtolaisuus on ollut voimakasta.

Rekilaulu, joista osa on humoristisia lauluja, tarkoittaa yleensä kevythenkistä laulemaa:

*Mammani minua kasvatti
Kuin pientä pihlajata
Kielsi hän poikia uskomasta
Ilman kihlaamatta*

*En minä katso poikain päälle
Kuin toisella silmälläni
Etteivät ämmät tietää saisi
Kuka on ystäväni*

*Mikkoa minun mieleni tekee
Mutt' Sakarin jos saisin
Matin vieressä makaisin
Ja Paavo paras oisi*

Laulu on säilyttäen ilkkurinen rekilaulu, joka kuvaa mamman ohjeita tytölle, sekä tytön omaa suhtautumista "kylän ämmiä" ja "miehiä" kohtaan. Suomalaisessa kansanperinteessä oli yleistä, että rekilaulujen sävelmiin seipitettiin uusia usein ajankohtaisia värssyjä. 1800-luvun lopulla aiemmin mainittu arkkiveisuus alkoi saada nykyisen sensaatiolehdistön luonnetta. Rakkauslaulujen rinnalle alkoi ilmestyä esimerkiksi lauluja Härmän häijyistä, tunnetuista murhista ja onnettomuuksista. Esimerkiksi Lapualla tunnetaan vieläkin toisintoja tällaisista lauluisista kuten Fräntilän Annu, Hallin Janne tai Sepän liska.

*Sepän liskaa ei vuoteen nährä
Rajamäen Kartanolla
Ja pitkäksi tuloo puolikin vuotta
sellissä yksin olla*

*Sepän liska kotiin tuli
raurat ne helähteli
Senkös tähren sepän poskille
veret pyörähteli*

Sanat saattavat kertoa miehekkäästä voimasta ja niskan jäykkyydestä jopa lainkin edessä kuten edellä tai niistä voi löytyä jopa huumoriakin:

*Nuorna minä juan ja remmastan
sitä vanhana muistuttelen
Ja vielä minä kerran tanssimapaikalla
rumistani retkuttelen.*

Kansanlaulu Amerikassa

Amerikassa laulujen sisällöstä on nähtävissä "vanhan maan" kulttuuriperinne, sillä useat esille tulleista lauluista ovat tuttuja suomalaisia kansanlauluja, kuten:

*Taivas on sininen ja valkoinen
ja tähtösiä täynnä
Niin on nuori sydämeni
ajatuksia täynnä*

Tutuista kansanlauluista voitiin myös tehdä mukaelmia, joihin saatettiin sepittää uusia sanoja tai yhdistää eri lalusta säkeistöjä tai niiden osia. Tällaisista yhdistetyistä säkeistöistä seuraava esimerkki:

*Mitäs minä muuta kuin laulan vain
Minä reissaavainen poika
Hei, ei ole minulla ystävää
Minä yksin olla koitan*

*Järven rannall on punainen talo
Ja valkea akkunalaute
Hei siellä on oma kultani
Ei mamman kiukku auta*

Laulamisesta löytyy mainintoja, mm. O. Tokoin muistelmissa: "Matti Niemelällä ja

Antti Lill-Strängillä oli hyvä lauluääni ja he osasivat suuren joukon lauluja. Matin isosta laulukirjasta laulettiin koko joukon voimalla. Kuorolaulua se ei liioin ollut, mutta meni joukkolauluna, johon sisältyi aino annos kotimaan kaipausta ja omaisten ikävöintiä."

Siirtolaiset veivät laulu- ja soittoharrastuksena Suomesta mukanaan lähes sellaisenaan. Esim. Calumetissa, Michiganin Kupariisaarella tiedetään jo vuonna 1884 toimineen suomalaisen kuoron ja vuonna 1886 suomalaisen soittokunnan.

Uudenlainen laulu "kupletti" saa tilaa

Varsinainen murros tilanteessa tapahtui 1900-luvun alussa, mikä ilmeni sekä meillä Suomessa että heijastui myös Yhdysvaltoihin. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen arkkiveisuja painettiin vähemmän ja niiden sisältö muuttui sillä äänilevyt ja tanssiorkesteri tulivat mukaan kuvaan. Samaan aikaan tunnetut kuplettilaulajat aloittivat laulujensa julkaisemisen.

Kupletti Suomessa

Kupletti tarkoittaa kevyttä laulelmaa, jonka teho piilee pääasiassa ajankohtaisen kirpeissä tai muuten satiirisissa sanoissa ja sävelenä on usein joku tuttu muoti-iskelmä. Meillä Suomessa ei kuplettilaulantaa ennen vuosisatamme vaihdetta juuri harrastettu. Ammattimaisesti esiintyi kanteleensoittaja Pasi Jääskeläinen, mutta varsinaisena suomalaisen kuplettilaulannan käynnistäjänä voidaan pitää Johan Alfred Tanneria. Varsinaisen "läpilyönnin" suuren yleisön edessä Tanner suoritti vuonna 1907 elokuvateatterissa "Maailman ympäri" laulullaan "Vosikan renkinä". Tällaiset revyyluontoiset väliaikaesitykset elokuvanäyttännön lomassa olivat tavallisia ja Tanner esiintyi niissä joskus yksin tai joskus Yhdessä T. Weissmannin, R. Ramsedin tai livari Kainulaisen kanssa. Tanner otti tarvittavat melodiat milloin mistäkin, mukaelma kansanlaulusta, ulkomaiselta äänilevyiltä tai revyyteattereista.

Näytteeksi tunnetusta kupletista "Vosi-

kan renkinä” 1. säkeistö:

*Mulla päivät oli tietysti niinkuin rengillä,
vaan laulellen istuin kuskinpénkillä
Yhen muijan yli ajoin kerran kännissä päin,
siitä poliisimme mulle sano näin:
(puhetta)*

– *No nythän sun piru otti kun sä ton muijan
yli ajot eks’sä tierä, että meijän poliisi-
mestar tuomihto sun siit kuureks vuotta
linnaa*

– *Jaa - vain niin? No olkoon menneeksi
vaan kunhan sapuskat vaan saan , ööh-hei!*

Tanner esiintyi myös Yhdysvalloissa 1920-luvulla ja lauloi tällöin äänilevyille joukon laulujaan sikäläisten kuulijoiden iloksi.

Kupletti Amerikassa

Amerikassa muodostavat oman ryhmänsä runsaat humoristiset laulut ja kupletit, joita ilmestyi myös painettuina ainakin neljässä kirjassa. Niitä lienee painettu enemmänkin, mutta täyttä selvyyttä amerikansuomalaisten laulujulkaisuista on vaikea enää saada.

Amerikansuomalaisten laulutekijöiden ohjelmistoon kuului suomenkielisiä lauluja, joissa usein käytettiin amerikansuomalaista slangia. Tähän suuntaukseen lukeutuivat myös 1920-luvulla vaikuttaneet Arthur Kylander ja Hiski Salomaa, jonka laulut ovat meilläkin tunnettuja kuten esim. ”Lännen lokari” ja ”Vapauden kaiho”. Hiskin maine erinomaisena viihdyttäjänä levisi nopeasti suomalaisten keskuuteen ja hänestä tuli haluttu esiintyjä, ensin perhejuhliissa ja sitten ”haaleilla” raittius- ja ammattiyhdistysväen tilaisuuksissa. Hiski esitti poikkeuksetta omia laulujaan, jatkaen joskus tunnettuja sävelmiä omilla värssyillään. Useimmissa levytetyissä kappaleissa aiheet ovat myös amerikansuomalaisesta elämästä.

Railakkaista nimipäiväkutsuista sepitti Hiski mm. seuraavan laulun:

*Minä kutsun sain kerran kesteihin
missis Dahlmannin nimipäiväpaarteihin
ei ilot siellä sinä yönä puuttuneet
sillä surut oli kaikille suuttuneet*

*Siellä juomia oli monta sorttia
pelattiinpa hieman myös korttia
Eihän ihme ole ollu jos kohmelo on tullu
tuolla Dahlmannin yllätyspaarteissa*

*Paartivieraat ne Dahlmannin yllätti
lapset nurkkiin nukku että pyllähti.
Koira vieraita alkoi myös haukkua
itse Dahlmanni tarjosi naukkuja
pikku tuikun anto koirankin huulelle
tuli Bobikin jo paremmalle tuulelle*

*Juhlapöytä oli kauniiksi laitettu
ja viinit oli laseihin jo kaadettu
siellä gramofoni soitteli valssia
ja nuoremmat alkoi myös tanssia
Minä tanssihin pyysin missis Hilliä
toiset joivat ja söivät Norjan silliiä*

*Ja se aamuyö oli vasta reilua
koska minäkin jo aloin siellä heilua
Missis Dahlmanni ylös vielä nostettiin
ja se pöytälamppu lahjaks sille ostettiin
Hot dogsit, ice-creamit syötiin viel
ja biirillä kostutettiin kiel. . .*

Amerikkalaiset levy-yhtiöt katsoivat ilmeisen luonnolliseksi asiaksi tuottaa levyjä omille siirtolaisvähemmistöille. Suomalaiset saivat levytyksiä jo vuonna 1907. Siirtolaisille valmistettuja levyjä pyrittiin markkinoidaan myös heidän kotimaahansa ja myöskin päinvastoin. Amerikkalaisten yhtiöiden julkaisemat 800 suomenkielistä levytystä eivät muodosta mitään yhtenäistä ryhmää. Mukaan mahtuu Erik Kiven vanhakantaista viulunsoittoa ja laulua, Antti Syrjäniemen, Arthur Kylanderin ja Hiski Salomaan ajankohtaislauluja, työväenlauluja, virsiä ja hengellisiä lauluja, taidemusiikkia ja joukko haurisooloja. Levyjä myytiin amerikansuomalaisten omien levykauppojen välityksellä ja niitä mainostettiin siirtolaisten sanomalehdissä. Amerikansuomalaisen levyteollisuuden alamäki alkoi 1920-luvun puolivälissä radion läpimurrosta ja samalla vieraskielisten levyjen määrä väheni ratkaisevasti. Vuonna 1935 ei tuotettu enää yhtään suomenkielistä levyä.

Kirjallisuutta

Hirviseppä, Reino, Esipuhe J. Alfred Tannerin kirjasta Kuolemattomat kupletit, Kanervan kirjapaino Oy. Lahti 1966.

Järnefelt-Rauanheimo, Akseli, Meikäläisiä merten takana. Porvoo 1921.

Kero, Reino, Migration from Finland to North America in the Years between the United States Civil War and the First World War. Migration Studies C 1. Vammala 1974.

Niemelä, Juha, Amerikansuomalaisten siirtolaisten laulujen huumorista. Turun yliopiston kulttuu-

rientutkimuksen laitos. Folkloristiikan laudaturseminaarisesitelmä 13.5.1986.

Saunio, Ilpo, Etniset levyt ja akkulturaatio. Musiikin Suunta 2-3/83.

Saunio, Ilpo - Tuovinen, Timo, Laulut työväen joukkosydän teoksessa Eestä aattehen. Helsinki 1978.

Tokoi, Oskari, Maanpakolaisen muistelmia. Lahti 1947.

Juha Niemelä
